

визначає унікальність психіки приматів і створює передумови для формування складних пізнавальних і соціальних навичок.

Висновки. Вищі примати займають особливе місце серед тварин завдяки поєднанню високого рівня когнітивних та соціальних здібностей. Їхня психіка характеризується розвиненими пізнавальними процесами, здатністю до навчання, наслідування, використання знарядь праці, планування дій та елементарного мислення. Взаємодія біологічних і соціальних чинників формує унікальні риси психіки приматів, забезпечуючи гнучкість, адаптивність та здатність до самоусвідомлення. Дослідження цих особливостей не лише поглиблює наше розуміння еволюційних механізмів розвитку психіки, але й сприяє формуванню гуманного ставлення до тварин та усвідомленню місця людини у системі живої природи.

Список використаних джерел:

1. Доценко В. В. Зоопсихологія : навч. посіб. МВС України. Київ, 2015. 320 с.
2. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
3. Шевців М. В. Зоопсихологія з основами етології : підручник / М. В. Шевців, М. М. Філоненко. К. : Центр учбової літератури, 2013. 242 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-40>

Ташматов В. А.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології

Національного університету «Одеська юридична академія»

Шматко Д. О.,

студентка факультету психології, політології та соціології

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТИПИ ПРИСТОСУВАННЯ ДО ЗМІН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ТВАРИН

Анотація. У роботі розглянуто основні типи пристосувань тварин до змін навколишнього середовища: морфологічні, фізіологічні, поведінкові та когнітивні. Підкреслено їхній взаємозв'язок та роль у забезпеченні виживання видів в умовах екологічних змін. Актуальність

дослідження обумовлена глобальними кліматичними процесами та скороченням біорізноманіття.

Ключові слова: адаптація, тварини, морфологія, фізіологія, поведінка, когніція, біорізноманіття.

Tashmatov V., Shmatko D. Types of adaptation to environmental changes in animals

Summary. In the article, the main types of animal adaptation to environmental changes are examined: morphological, physiological, behavioral, and cognitive. Their interconnection and role in species survival under ecological change are highlighted. The relevance of the study is reinforced by global climate shifts and biodiversity decline.

Key words: adaptation, animals, morphology, physiology, behaviour, cognition, biodiversity.

Вступ. Тварини постійно стикаються зі змінами навколишнього середовища, що вимагає від них адаптивної поведінки та фізіологічних змін для виживання. Пристосування до умов середовища забезпечує збереження виду, оптимізацію харчування, захист від хижаків та успішне розмноження. У різних груп тварин спостерігаються різноманітні типи пристосувань – морфологічні, фізіологічні, поведінкові та когнітивні, які формувалися під впливом еволюційних процесів і умов навколишнього середовища.

Вивчення типів пристосування тварин до змін навколишнього середовища має велике значення для екології, зоопсихології та збереження біорізноманіття. У сучасних умовах глобальних змін клімату, антропогенних впливів та деградації природних середовищ актуальність цих досліджень зростає, оскільки знання про механізми адаптації дозволяє прогнозувати виживання видів та розробляти заходи щодо їх охорони.

Проблема полягає у визначенні та систематизації основних типів пристосування тварин до змін навколишнього середовища. Незважаючи на численні дослідження в галузі зоології та екології, недостатньо вивченими залишаються механізми, що забезпечують швидку поведінкову та фізіологічну адаптацію, а також взаємозв'язок між морфологічними, фізіологічними та когнітивними пристосуваннями у різних таксонах тварин.

Теоретичні засади дослідження. Пристосування тварин до навколишнього середовища розглядається через призму еволюційної біології та екології. Морфологічні адаптації (форма тіла, покриви, органи) забезпечують оптимізацію фізіологічних процесів і захист від зовнішніх факторів. Фізіологічні адаптації (метаболічні зміни, терморегуляція, дихальні та серцево-судинні системи) забезпечують

підтримку гомеостазу в умовах змін. Поведінкові та когнітивні адаптації включають міграції, сезонні ритуали, соціальні взаємодії та здатність до навчання, що дозволяє швидко реагувати на зміни середовища. Наукові дослідження показують, що ці типи пристосувань тісно взаємопов'язані та формуються під впливом як біологічних, так і екологічних факторів.

Мета дослідження. Виявлення та аналіз основних типів пристосувань тварин до змін навколишнього середовища, включаючи морфологічні, фізіологічні, поведінкові та когнітивні механізми. Дослідження також має на меті з'ясувати взаємозв'язок цих адаптацій і їхню роль у забезпеченні виживання видів та адаптивної реакції організмів на динамічні умови середовища.

Основна увага приділяється чотирьом ключовим категоріям адаптацій: морфологічним, фізіологічним, поведінковим та когнітивним, які виникли в результаті еволюційного процесу та взаємодії організмів із середовищем.

Морфологічні адаптації включають зміни форми тіла, структури покривів, розвиток спеціалізованих органів, які оптимізують фізіологічні процеси та забезпечують захист від зовнішніх негативних чинників. Такі адаптації дозволяють тваринам ефективніше пересуватися, здобувати їжу, уникати хижаків і регулювати температуру тіла. Вони формуються протягом тривалого еволюційного періоду і часто є результатом поєднання природного відбору та впливу екологічних факторів [2].

Фізіологічні адаптації забезпечують підтримку гомеостазу в умовах змін навколишнього середовища. Сюди входять метаболічні зміни, здатність до терморегуляції, особливості роботи серцево-судинної та дихальної систем, розвиток систем детоксикації та механізмів збереження енергії. Такі адаптації дозволяють організмам швидко реагувати на стресові фактори, зміни клімату або доступності ресурсів, що підвищує їхню виживаність у складних екологічних умовах [3].

Поведінкові та когнітивні адаптації охоплюють широкий спектр стратегій, які забезпечують гнучку реакцію на зміни середовища. До них належать сезонні міграції, ритуали розмноження, соціальні взаємодії, формування ієрархій, навчання через досвід та наслідування. Когнітивні механізми дозволяють тваринам передбачати наслідки своїх дій, планувати поведінку, ухвалювати рішення у нових ситуаціях і адаптуватися до непередбачуваних змін у середовищі. Дослідження показують, що такі адаптації є результатом взаємодії біологічних і екологічних чинників і часто тісно пов'язані з морфологічними та фізіологічними змінами [1].

Важливою складовою сутності дослідження є виявлення взаємозв'язку між різними типами адаптацій та їхньою синергією. Морфологічні зміни часто формують передумови для розвитку певних

поведінкових стратегій, а фізіологічні можливості визначають межі когнітивної гнучкості тварини. Наприклад, розвиток спеціалізованих органів чуття дозволяє точніше орієнтуватися в середовищі, що підвищує ефективність навчання та соціальної взаємодії. Соціальні та когнітивні адаптації взаємодіють з фізіологічними механізмами, дозволяючи організмам реагувати на комплексні зміни навколишнього середовища, включно із сезонними коливаннями ресурсів, зміною клімату або присутністю хижаків.

Висновки. Морфологічні та фізіологічні зміни оптимізують функціонування організму, забезпечують захист від зовнішніх факторів і підтримку гомеостазу, тоді як поведінкові та когнітивні механізми дозволяють тваринам ефективно реагувати на динамічні умови середовища, навчатися, планувати дії та взаємодіяти у соціальних групах. Взаємозв'язок і синергія цих адаптацій формуються під впливом еволюційних і екологічних факторів і визначають стійкість видів до змін навколишнього середовища. Розуміння цих механізмів не лише поглиблює знання про біологічну різноманітність і еволюційні процеси, а й сприяє прогнозуванню поведінки тварин у сучасних умовах та розробці ефективних заходів щодо охорони біорізноманіття.

Список використаних джерел:

1. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
2. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ : Ліра-К, 2020. 224 с.
3. Яцина О. Ф. Зоопсихологія : навч.-метод. посіб. Ужгород : Говерла, 2010. 144 с.